

הכשרונות ומגבלותיהם

הרב צבי טאו - ט"ז חשוון התשס"ח

שיכול להוציא לפועל את מעלותיו, כשם שלפעמים מעט רעל המעורב בתוך חומרים אחרים יכול דווקא להיות מרפא. אמירה זו צריכה הסבר רב מפני שהיא טומנת בתוכה סכנה נוראה. היא עלולה להיות סם ממית אם תוכן בצורה לא נכונה, ותביא לרפיץ בחפץ תיקון המידות. אדם עלול לחשוב שאם החיסרון עצמו נצרך ויש בו מעלה, כבר אין צורך לתקן אותו. לכן חשוב לשים לב ללשונו של הרב ולביטויים בהם הוא משתמש, על מנת להבין את דבריו באופן הנכון.

הגנו טבעים בים של חסרונות, לא רק

מפני חסרונותינו ומצד העלות שבנו להיות משתלמים במעלות ובמידות אלא שגם היתרונות שבנו דורשים לפעמים להתפתחותם והתקיימותם, סייגים של חסרונות. דבר זה נוהג בין בכשרונות השכליים שהם מכשירי המדע בין בכשרונות הרגשיים שהם מכשירי הרצון המעשה, שככה הוא טבענו המוגבל, שההשתלמות במקצוע אחד תובעת העדר הכשרה ושליטת נטיה למקצוע האחר. וכל מה שאנו עומדים ביותר על הטבע המחויב הזה שבמהותו, לא נתקצף הרבה לא על חסרונותינו ולא נשתדל להעלים אותם וק"ו שנשכח בסבלנות את החסרונות של זולתנו של הגבלת ציורם וצרות מבטם שלפעמים

יתא מכך (כצ"ל או "מכל זה") דבר לא נעים בעדנו, מפני שהגנו בסוחים להבין שהחסרונות הללו שאנו סובלים מהם הם בדאי מכשירים של כמה מעלות שראויות הן שנשמח עליהן".

"הגנו טבעים בים של חסרונות, לא רק מפני חסרונותינו ובגלל העלות שבנו להיות משתלמים במעלות ובמידות". ישנם חסרונות הבאים מחמת אזלת הד שלנו, מחמת שאיננו מתקנים כראוי את מידותינו וכוחותינו, אלא משאירים אותם במצבם הגולמי. עלותנו וחוסר זריזותנו גורמים לכך שאיננו עמלים די הצורך על מנת לגבור על יצרנו ולתקן את מידותינו, ונתרמים בחסרונות שצריכים היו לבוא על תיקונם, וכלפיהם מכוונת הדרת כל ספרי המוסר. אבל ישנו סוג נוסף של חסרונות שאיננו נובע מהעלות המוסרית של האדם, "אלא שגם היתרונות שבנו דורשים לפעמים להתפתחותם והתקיימותם, סייגים של חסרונות". לפעמים באים החסרונות למלא תפקיד חיובי, בכך שהם עוזרים בהתפתחותם ובהתקיימותם של היתרונות, ובהתערם - גם היתרונות לא יוכלו לצאת לפועל. חוק מופלא זה יוסבר בהמשך.

"דבר זה נוהג בין בכשרונות השכליים שהם מכשירי המדע בין בכשרונות הרגשיים שהם מכשירי הרצון בין בכשרונות המפעליים שהם מכשירי המעשה, שככה הוא טבענו המוגבל", כך יצרנו הקבי"ה, "שההשתלמות במקצוע אחד תובעת העדר הכשרה ושליטת נטיה למקצוע האחר". טבע

כוללת את כל הכשרונות האנושיים. אדם בעל כשרון מסוים - בהכרח יחסרו לו כשרונות המופיעים אצל אנשים אחרים. לדוגמא: ישנם אנשים השייכים לתכונת ירע אדם, והכשרון החומרי אינו מפותח אצלם, וישנם אנשים השייכים לירע בהמה ויולמם הרוחני אינו מפותח וגם בין אנשי ירע אדם וכשרונות שונים. סדר אלוקי זה נוצר כדי שיוכל האדם להתרכב באופן מוחלט ביתרונות המיוחד, להתמסר אליו, לפתחו ולשכללו בכל כוחותיו, ללא שום נטיה לשוק בתחומים נוספים.

לכל אדם יש שייכות פנימית אל העניינים אותם הוא מצווה לפתח, ויש לו חסרון בדברים שאינם שייכים לעולמו הנפשי. משמעות חסרון זה אינה רק בכך שאינו מוכשר בתחומים אחרים, אלא שלפעמים אף אינו מבין כלל את הצורך בהם, עד כדי אדישות מוחלטת כלפי כל אותם דברים שאינם שייכים לנשיותו. במקום אחר אומר הרב שכל כשרון מטיל על על תחומים אחרים, שבעל הכשרון אינו מבין אותם ואינו מכיר בערכם. חסרון זה נוצר כדי שיוציא האדם לפועל את היתרון הקיים אצלו, שכדי לקיימו ולפתחו צריך שיתסרו לו ההכשלה והנטיה לעסוק במקצוע אחר, משום שריבוי המעלות עלול לטשטש את ההתפתחות המיוחדת של כל מעלה בשלמות. סוג זה של חסרונות צריך גם הוא להתעלות, אך אופן התיקון שלו הוא שונה לחלוטין, כמו שיתבאר.

הכרה יסודית זו שייכת להבנת מבנה האדם,

נלמד מספר סעיפים מדברי הרב, העוסקים ביחסו של האדם לחסרונות שהוא מגלה בעצמו ובאחרים. הרב מתוך אותנו להתבוננות עליונה שיש לה השלכות רבות - מוסריות, חינוכיות וגם רוחניות - הן ביחס לכוחותיו של האדם, והן ביחס למערכות הציבוריות שבאומה.

הצעד הראשון של תיקון האדם את עצמו הוא הכרת חסרונותיו. אדם שאינו מכיר את חסרונותיו או שאינו מוכן להודות בהם ודאי שלא יוכל לתקנם. ראשית העבודה המוסרית היא ההתנתקות מחיי הדמיון, שאינו מסוגל לראות את החסרונות, ומעבר לחיי שכל היודע להבחין בין טוב לרע.

בפרקים שנלמד עוסק הרב באדם המכיר בעובדה שיש לו חסרונות ואינו משלים עם חסרונותיו, אלא חפץ ועמל לתקנם. והו עמל התיקון בו עוסקים ספרי המוסר, המעוררים אותנו שלא להישאר במצבנו היחسر ושלא לקבל את חסרונותינו כדבר מוחלט, שכן: "לבן של אדם מסור לו להתנות לכל אשר ירצה" (רמב"ם הלכות תשובה ו, א). לאדם יש שליטה על מצבו ועליו לעמול על מנת לחנך את עצמו, על ידי קנין דעת ועל ידי התרגלות מעשית.

אך יחד עם הצורך האמיתי בתיקון החסרונות, מבאר הרב כי לפעמים ישנם חסרונות הנצרכים לנפש האדם על-מנת

לזון את המתנגדים לנו לכף זכות, גם במקום שאנו מוגשים מצידים יחס מנוכר. להבנה זו ישנן השלכות פסיכולוגיות ומוסריות עצומות. היא פותחת שערים להבנת האדם את עצמו, את האחר ואת הכוחות השונים בחברה. היא משככת את ההתקצפות של האדם כלפי עצמו ומונעת את חוסר הסבלנות ואת השנאה בין הכוחות בחברה. כמה קצף וסיבוכים נפשיים, כמה ביקורות חודיות ומחלוקות, יכולים להישמע על ידי דיעה זו, אם היא מובנת היטב על פי גבולותיה. הסתכלות זו מובילה אותנו להבנה נוספת (שאינה כתובה כאן), הרואה בחלוקות הכישוריות סדר עליון. כל הכשרונות נצרכים בשביל המטרה הכוללת, אלא שהם מתחלקים, וכל אדם מתייחד ביתרונו ויש לו העדר בדברים אחרים. השקפה זו, הרואה את הצורך בריבוי הגוונים והכשרונות, ויחד עם זה רואה את הצורך בהמצאות הכשרונות הנלמים אליהם, לא רק מונעת את אי-הנעימות ואת ההתנגשות שעלולים התרחשות ליצור בין אדם לחבירו, אלא מכירה היא שאותו אדם אינו חסר באמת את אותם הכשרונות, כיוון שהוא מושלם בהם על ידי חברו. מתוך העמקת הדעת מבין האדם שאינו צריך להצטרף על הכשרון החסר לו, כיוון שחבירו משלים אותו בו, והכשרון הקיים אצלו הוא בשביל יתרונו שלו, שבו הוא משלים את חבירו.

למד פרק נוסף שיש בו הרחבה של יסוד זה:

נשיבה צריכה בניה", כלומר הבחנה, כונה בין החשרונות, אלו מהם שייכים גבוהה המוסרית ודורשים עמל של תיקון, גלו שייכים לטבע האדם וכאים להוציא פועל את יתרונותיו. וק"ו שנסבול בסבלנות את החשרונות של זלתינו של הגבלת ציורים וצרות מבטים". לדנו מוסר מקפיד על עצמו ומרבה בביקורת נאבית, יותר ממה שמבקר את האחרים. מרפיש את מומיהם. לכן מתבטא כאן הרב, שאם דיעה זו משקיטה את ההתקצמות העצמית של האדם על חשרונותיו שלו ואת הנכישות להעלים אותם, קל וחומר שתסיק על מנת להשקיט את הביקורתיות המיתפתחת אצלו כלפי אחרים בראותו את חשרונותיהם ואת מבטם הצר, "שלמעמים יוצא מנך דבר לא נעים בעיניו", משום שהם אינם מבנים ואינם רואים שום חשיבות בדברים שעבורנו הם כל כך יקרים ואנו עמלים בהם כל היינו. "מפני שהננו בטוחים להבין שהחשרונות הללו" - של זולתנו - "שאנו סובלים מהם", כי הם אינם מעריכים את מה שאנו עושים ומתנגדים אלינו, "הם בראי מכשירים של כמה מעלות" הקיימות אצלם, "שדאיות הן שנשמח עליהן", ולנודד הוצאתו לפועל צריכים הם להיות חזרי כשרון ונטייה כלפי המעלות שלנו, כפי מה שכל כך חשוב ויקר לנו. אם יש מי ש"בקר כל כך בחריפות את מה שאנו עושים ונזלזל בו - כנראה שיש לו מעלות אחרות, ש"שבילו הוא צריך להיות לוקה בהבנת ה"ברים החשובים לנו. אם נכיר בקיומן של המעלות הללו ונשכיל להבין אותן, הן ציכות לשמח אותנו מאוד, ולכן צריכים אנו

לכשרנו המיוחד. כנראה מכך הוא מתמלא קצף פנימי על עצמו, על שאינו מצליח להשתנות ולמלא את עולמו הפנימי בכשרונות שונים, וזה מביא אותו לידי משבר. מתוך כך גם הכשרון המקורי שלו אינו מתפתח כראוי, כי הוא מפזר ומכלה את כוחותיו על כשרונות אחרים שאינם שייכים אליו, ונמצא "קרח מכאן ומכאן". לדוגמה: אדם בעל כשרון רוחני המנסה לנהל מפעל-צדקה - לא רק שהינו מכלה לריק את זמנו וכוחותיו שהיה יכול להשקיע בהתפתחו הרוחנית, אלא גם מפעל הצדקה שלו לא יתנהל כראוי, מפני שאין לו כשרונות ניהוליים. נמצב השני, המשבר הנפשי הינו מורכב יותר. האדם היודע את חשרונותיו, מפתח, במודע או שלא במודע, דרכי השתמטות ממה שחסר לו. הוא רואה שאין בו את כל הכשרונות, אך במקום להכיר בכך ולהשלים עם הדבר - הוא מנסה להסוות זאת. הוא מסתבך ומתמטל, בצורה מתוחכמת ביותר, על מנת לבנות לעצמו הסברים מדומים למיניהם, שמסתירים או מתרצים את חשרונותיו. אילו היה יודע את הסוד שהרב מלמדנו בפרק זה הוא לא היה ננס למשבר בגלל הבקורת העצמית, הוא היה מבין ש"ככה הוא טבענו המוגבלי", שדוקא מחמת כוחותיו המיוחדים שנעט בו הקב"ה, צריך שיהיה לו יחס בלתי מבין כלפי היתרונות והכשרונות האחרים, על מנת שכוחותיו יתפתחו כראוי. חשוב לחזור ולהדגיש שאין בדברים אלה תחליף לספרי המוסר ולעבודה המוסרית.

זי-הבנה בין שני אנשים או בין איש לאשתו וו בין שני חלקים בחברה, מחמת חוסר בנת יסוד זה. כשרון בתחום מסוים הקיים על האחד אינו קיים אצל חבירו, והוא אף ינו מבין את הצורך בו. ומאידך, קיימים צל השני כשרונות אשר אצל הראשון אינם יימים כלל והם מחוץ לעולם המושגים שלו. נמדם זה מול זה, החיבור ביניהם מועד יקורות חודיות ולמחלוקות, ואין להם ולת לעבוד יחד בשיתוף פעולה. ל זה נכון לא רק בין אנשים פרטיים, אלא בין חוגים שונים בחברה, בין עמים ואף דורות. כל כח וכל כשרון, צריך שיהיה ליו חסר את הכשרונות האחרים, כדי כל להתרכז ביתרון המיוחד שלו ותמסר אליו בשלמות. אבל כיוון שסוף ישנם אנשים נוספים, בעלי כשרונות ייסי, המרובים בכשרונותיהם, עלולות ווצר אי-הבנות והתנגשויות, המנועות ניס עד כדי מאבקים קשים, שיכולים היו אעז אילו היו מכינים את היסוד שהרב - כאן - "מה שאנו עומדים ביותר על הטבע ויוב" - ההכרחי - "הזה שבמהותינו, לא יף הרבה לא על חשרונותינו ולא נשתדל יסי אותם". הרב מתייחס כאן לשני סי שכולים להיגורם כתוצאה מחוסר יסוד זה. המצב הראשון הוא כאשר המוכשר רק בתחום מסוים, מתערך ב - מעצמו, או על ידי אחרים הימנטיים שר" - שאמת הוא אדם חד צדדי, ועליו בקרבו צדדים נוספים. בעקבות זאת הוא לרכוש גם כשרונות אחרים, אך אצליה בכך מחמת שאינם מתאימים